

יבמות צב

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה

אין זו הוראה אלא טעות. פי' הוראה הוא שהיו לב"ד סברא וסמכו על זה, ואח"כ ראו שבמקום זה לא היה להם לסמוך על הסברא, וטעות היינו שטעו במציאות הדבר. ומה שכתב רש"י אין זו הוראה לסמוך עליה ולפטור יחיד שעשה על פיהם, זהו למ"ד דיחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור, אבל לדין דקי"ל דחייב, כי חשיב נמי הוראה, חייב. ועי' במשנה למלך (שגגות פי"ד ה"ג). ועי' בלחם משנה (פי"ג סוף ה"א).

2. שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף לט

הנשאת ע"פ עד אחד, לא תנשא אלא ברשות בית דין. ואם נשאת שלא בהוראת ב"ד, י"א שלא תצא אפילו בא עד אחד ואמר: לא מת. והב"ד צריכין להיות ג' כשרים, ולא קרובים זה לזה ולא לעדים.

3. ערוך השולחן אבן העזר סימן יז סעיף לט

אם העד אינו רוצה להעיד עד שיתנו לו שכר עדותו בטילה כמ"ש בח"מ ס"ס ל"ד דנוטל שכר להעיד עדותו בטילה ואע"ג דהכשרנו כל הפסולים לעדות אשה מ"מ פסול זה שאני דהוה כנוגע בדבר שמעיד בשביל ממון ואע"ג דגם נוגע הרי כשר בעדות אשה דהרי היא עצמה נאמנת ואין לך נוגע גדול מזה וכן בן בעלה כשר להעיד כמ"ש והרי הוא נוגע ליטול נחלת אביו אמנם זה ודאי פסול הוא ומעצמו בטלה עדותו כיון שהיה יודע העדות ולא רצה להעיד רק מחמת שכר אין זה עדות והחשוד בכך עדותו בטילין עד שיוודע לך שלא נטל שכר בעדות זו ובכך עדותו כשירה אע"ג שלא עשה תשובה וכן אם החזיר הממון לבעלים וחזר והעיד באותה עדות עצמה מקבלין הימנו שאין זה פסול לא בתחלתו ולא בסופו אלא שכל זמן שהוא נוטל שכר קנסו חכמים לבטל מעשיו [ר"ן בשם רמב"ן ספ"ב דקדושין ע"ש] [וכוונתו שנוטל אף כשלא תועיל עדותו דאל"כ פסול מה"ת]:

4. ערוך השולחן אבן העזר סימן יז סעיף ק"ט

ולי נראה דגם לענין היתר העגונה צריך ב"ד כשר דוקא לדיעה שנתבאר בסעי' כ"ה דמדאורייתא אינה נתרת ע"פ עד אחד רק ע"פ שני עדים כשרים ונמצא דנשאת מתקנת ב"ד וב"ד שבכל דור ודור הם כשלוחי ב"ד הראשונים שתקנו תקנה זו והוי כמו שב"ד שבדור הזה התירוה דעל ידיהם נוהגות חוקות המתוקנות לצבור מאן [רש"י ב"מ צ"ו ב] ולכן בהכרח שישב ב"ד כשר להתירה ולכן אשה הבאה לפנינו להנשא ומחזקת עצמה לאלמנה אם אינה מוחזקת בכאן לאשת איש נאמנת במיגו דפנויה כמו שנאמנת לומר גרושה אני כמ"ש בסי' קנ"ב ואם באמת מוחזקת לאשת איש לא שבקינן לה להנשא עד שתביא כתב או ראייה שהיא אלמנה ואם אין לה לא כתב ולא ראייה ורק אומרת מת בעלי והיא נאמנת באמת צריך לתתלה להושיב ב"ד ולהתירה כדין הנשאת ע"פ עד אחד רק ברוב פעמים הוי דבר שאינו מצוי דכשהיא מוחזקת בכאן לאשת איש ממילא דכשמת בעלה יש לה הרבה בירורים אא"כ נהרג או נטבע דאז באמת לא במהרה מתירין אותה וכשמתירין מתירין ע"פ ב"ד [עי' פ"ת ס"ק קנ"ב בשם ב"א והנ"ל כתבתי]:

5. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - יורה דעה - הערות סימן צו - הגה"ה מבן המחבר:

עיי' בחלקת מחוקק בתשובה הנדפסת באה"ע סימן י"ז ס"ק ע"ה שעמד ג"כ על קושיא זו של הל"מ ומ"ל ומתיר דהרמב"ם נקט טעמא דאין זו הוראה אלא טעות ונ"מ לענין צירוף כמו שפסק הרמב"ם בפ"ג מהל' שגגות ה' ד'. ול"נ דלפי מה שכתבו התוס' במסכת הוריות ב"ה הורו לה ב"ד להנשא דהאי ב"ד אינו סנהדרי גדולה שהרי ב"ד יכולין להתירה להנשא מ"מ הני נמי אית להו האי דינא שאם עשתה כמו שהורו היתה פטורה כיון שתולה בב"ד עכ"ל התו' הנדפסים בסוף מסכת הוריות ע"ש. וא"כ לפי המשנה לא מטעם הורה ב"ד הגדול היא פטורה מקרבן דא"כ היה צריך ב"ד של ע"א אלא מטעם אונס דהדין דין אמת שהאשה שהעיד לה עד שמת בעלה שמתורת להנשא וא"כ לדין דליתא להאי משנה ופסקינו כר"א דאמר יקוב הדין את ההר ותביא חטאת שמינה. ע"כ צריכין אנו לומר דלאו אונס הוא אלא טעות הוא דאי הוי אנוסה הוי פטורה מקרבן דאין אונס מביא קרבן ואף אי אמרינן דיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב ולא אמרינן אונס הוא היינו הואיל ותחלת הוראה שהיה ע"פ ב"ד היה בטעות שטעו בדין ואייתנין עלה למפטר מטעם הוראת ב"ד בזה צריך להיות רוב הציבור הואיל והקרא איירי בציבור אבל הכא ליכא טעות בדין והב"ד הורו דין אמת ע"פ העדים שהעידו שמת בעלה רק העדים אמרו שקר בזה אף היחיד היה פטור אי הוי מיתשב אונס. ובאמת מה שפריך הגמרא ביבמות שם ודלמא קסבר ר"י יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב היינו לפי מה דקאמר אלא אי אמרת דהוראה היא ודין הורה ב"ד דנין ב"י שפיר קאמר ודלמא קסבר ר"א יחיד כ"י וכל השקלא וטריא שם קאי אליבא דאמת דלא מיתשב

אונס לידן דליתא להאי משנה ומשן ומתן של הלכה שם הוא אי טעות הוא או הוראה היא היינו שהיא הוראה ע"פ סנהדרין הגדולה וזעירי שם דקאמר ליתא למתני' ומדמה הורו ב"ד ששקעו חמה שהוא בודאי טעות ב"ד להא דתני במתניתין נשאת ע"פ ב"ד כו' ע"כ לית ליה האי סברא דאנוסה היא. ולפ"ז שפיר כתב הרמב"ם הטעם דאין זה הוראה אלא טעות היינו לאפוקי דלא מיישב זה לאונס. אבל לפי המשנה דנשאת ע"פ ב"ד אפי' ב"ד של ג' פטורה ע"כ צריכין לומר דמיישב אונס: ודע דהחלקת מחוקק שם רצה להוכיח דמה דתני במתני' נשאת ע"פ ב"ד פטורה היינו ב"ד הגדול של ע"א. וזה שנים רבות שכתבתי על הגליון ש"ע אה"ע שלי וז"ל שם. לא ראה הרב ולא היה לנגד עיניו דברי התו' במסכת הוריות הנדפסים בסוף המס' דשם מפורש דהאי ב"ד אינו סנהדרין הגדולה שהרי ב"ד יכולין להתירה להנשא עכ"ל התו' שם. וכן כתב בספר באר שבע. ומה שהקשה הרב ופשוט בעיניו דב"ד דעלמא אינו פוטרים בהוראתם מקרבן כי צריך להיות דוקא הוראת ב"ד הגדול. לדידי לא קשה ולא מידי ולא ידעתי שום תמיה על זה שהרי הטעם דצריך להיות דוקא הוראת ב"ד הגדול לפטור מקרבן הוא מדכתיב ואם כל עדת ישראל ישגו

והיינו סנהדרין הגדולה שהם ב"ד של כל ישראל כמו דאיתא במשנה הוריות ה' ע"א ועיין בפירש"י שם. **והנה אין לך הוראה שהיא מכל עדת ישראל יותר**

מהוראה זו להתיר אשה ע"פ ע"א הוראה זו יצא מכל חכמי ישראל כי היא מפורשת במשנה שהאמינו עד אחד באשה

וחכמי משנה קבלו הוראה זו מדורות הקודמים עד סנהדרין וא"כ כל ב"ד של ג' המתירין אשה ע"פ עד אחד הם שלוחים

מכל חכמי המשנה אשר נתנו רשות לכל ב"ד של ג' להתיר ופשוטה הוראה זו בכל ישראל דור אחר דור. ומעתה אשה

כנשאת ע"פ ב"ד של ג' שהתירו לה היא עשאה ע"פ הוראת כל ישראל שהם כל התנאים שנתנו הרשאה לב"ד של ג'

להתיר אשה ע"פ עדות של עד אחד ופשיטא שהיא פטורה מקרבן. וכעין זה כתב המשנה למלך פ"ב מהל' שגגות הלכה ב' ובפרק י"ב הל' א' דאם אכל

כזית קטן מחלב ואף כשיבנה ב"ה ותתחדש הלכה שעל כזית קטן נמי חייב כרת אינו מביא קרבן דהוי כתולה עצמו בהוראת ב"ד והוא עדיף מהוראת ב"ד משום דנתפשט בכל ישראל וחכמים כולם ראשונים וגם אחרונים כולם הסכימו דעל כזית קטן אין בו כרת עכ"ל ע"ש. אמנם לפ"מ שכתבתי לעיל להתוס' דפטורה מקרבן מטעם דהוי כאנוסה בלא"ה ניחא ודו"ק.

6. שערם מצויינים בהלכה

אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט

חייבת בקרבן. ע"י במשנה למלך

(שגגות פ"ה ה"ה) שהוא מסופק, אם הא דתני

"חלוצה" הוא רק שיגרא דלישנא, או דילמא

דס"ל דאפי' באיסורין דרבנן חייבין בקרבן,

משום דכל טענתה היא אתון שויתוני פנויה,

וכיון דאיכא מיהא איסורא אפי' דרבנן אזדא

לה טענתה, ומ"מ הוכיח מכמה מקומות

דלפעמים תנא התנא חלוצה ואין הדין כן

בחלוצה, וא"כ אפשר גם הכא כן. וע"ע

במל"מ (נערה בתולה פ"א ה"ה) מש"כ בזה.

7. מנחת חינוך מצוה תקצט- וחלוצה נעלו מעל רגלו

(א) שנצטוינו להיות היבמה חולצת כו'. ... לעיל הבאתי דברי המנ"ל שנסתפק אם יבום צריך עדים כמו קידושין או כיון

דגזה"כ אפי' שוגגים כו' ה"נ לא בעי עדים ומביא דבעי עדים ... ובעיקר ד"ז אם יבום צריך עדים על גוף המעשה כמו

קידושין דל"מ בלא עדים אף ששניהם מודים ואמת הדברים מ"מ גזה"כ דצריך עדים כידוע אפשר לומר דהנה ד"ז

דקידושין צריך עדים ילפינן בקידושין דבר דבר מממון היינו דכתיב כי מצא בה ערות דבר כו' ומזה ילפינן דאין דבר שבערוה

פחות משנים כמבואר כ"פ והנה דבר שבערוה היינו עריות דאין קידושין תופסין אבל ח"ל כגון ממזר וגרושה כו' לכהן זה לא הוי

דבר שבערוה וכל תלמיד יודע זה. והנה בין לעשות אותה ערוה כגון קידושין או להתירה מכלל ערוה הו"ל דבר שבערוה וילפינן

דצריך עדים על גוף המעשה ע"ש ברשב"א מהיכן ילפינן דהודאה ל"מ עי"ש ובספ"י ואכ"מ. והנה יבמה לשוק פליגי רב ושמואל

ביבמות פרק האשה רבה דרב סובר דאין קידושין תופסין ביבמה לשוק אף דבכל ח"ל תופסין קידושין ביבמה לשוק כתיב לא

תהי' דורש דאין בה הוי' ושמואל מספקא ליה וסובר דבעניותינו הוי ספק קידושין וכן קי"ל א"כ לרב יבמה לשוק הוי ערוה דאין

קידושין תופסין ולשמואל הוי ספק ערוה כי אפשר הוא רק ח"ל וא"כ לרב דיבמה לשוק הוי ערוה לכל העולם רק אין חייבים רק

מלקות והנה עכשיו אם מתייבמת ליבמה דנאסרת משום א"א לא נוסף עלי' שם ערוה כי גם קודם היבום היתה ערוה רק ניתוסף

עלי' עונש חמור וזה אינו דבר שבערוה דעונש לא הוי דבר ערוה א"כ לא הוי דבר שבערוה להצטרך עדים על גוף המעשה וא"ד

לקידושין דנעשית ע"י הקידושין ערוה או גירושין דנפקע מינה שם ערוה אבל ע"י דניתוסף עונש לא הוי דבר שבערוה כלל אך

ד"ו באין שום אח עוד אלא היבם הזה לא הוי דבר שבערוה כי בלא"ה לכל העולם היתה ערוה א"כ א"צ עדים לגוף הדבר אבל

אם יש עוד אחים דזקוקה להם ג"כ א"כ ע"י יבום של א' מהם נעשית ערוה להם הו"ל דבר שבערוה וצריך עדים על גוף המעשה

כ"נ. והנה אנן דקי"ל כשמואל דהוי ספק א"כ אפשר נעשית ערוה ע"כ אפי' באח אחד צריכה עדים מספק ואם הי' בלא עדים הוי

ספק א"א לפי מה שהכריעו דהוי כמו קידושין.

8. ריטב"א על מסכת יבמות דף צב/ב

אימא קדושי' ונשואי' אין בה. פ"ל להצריכה גט ונ"ל דלפום האי תירוצא בעא לומר דמי' דרב בתמיה היא וכי קידושין אין בה ויהיו בה נשואין וכהיא דכתיב' ב' המוכר את הבית גבי סנטר מכור אקולמ' אינו מכור ואחריתו כיוצא בה:

9. ריטב"א על מסכת יבמות דף צב/ב

נשואין יש בה בזנות. פ"ל לאוסרה עליהם כדרב המנונ'. וק"ל אמאי נקט נשואי כיון שאינו אסור אלא בזנות יש לומר דלישנא מעליא נקט והכא בנשואים במזיד קאמר שיהא זנות גמורה א"נ דלרב המנונא כיון דבזנות אסורה ועביד לה כערוה ה"ה דאסר לה בנשואי גזרה אטו זנות וכדעבדינן לרבנן באשה שהלך בעלה למדינת הים שעשו נשואים שלא בזנות וכדאמר' ב' הזורק נשאו וה"ה לזינו וכדרב המנונא דנקט תנא נשאו ללישנא מעליא ומשום דנשואין חשובי' כזנות בענין זה כנ"ל:

10. שערים מצויינים בהלכה

מי משכחת מרגניתא תותיה. פרש"י דלא היית מסיק אדעתך דהטעם משום דאין תופסין הקידושין, אלא משום דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ואפי' יש בידו לעשות עכשיו. הקשה הריטב"א מאי שנא מהא דאיתא בפ"ק דקידושין (י"ט): האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום שהיא מקודשת, ואע"פ שנתאכלו המעות [וזהו מטעם שיכול לקדש עכשיו], ותירץ דשאני הכא דאישתני גופא בינתיים להתגייר או להשתחרר. וההסבר לזה דהכא לא שייך שיש בידו לעשות עכשיו, דהרי אין קידושין לעכו"ם, כ"כ בתוס' הרא"ש (לקמן צג. ד"ה שדה זו). ועי' בתוס' (לקמן צג: ד"ה לאחר שאתגייר).

11. ספר פרי צדיק פרשת וילך ושבת תשובה - אות י

בהפטורה זו אהיה כטל לישראל וגו' וריח לו כלבנון בגמרא (עירובין כ"א ע"ב) תאנים רעות אלו רשעים גמורים וכו' אלו ואלו עתידין שיתנו ריח. היינו אף רשעים גמורים יתנו ריח טוב על ידי שזדונות יהיו נעשות כזכיות. ועל הפסוק וריח לו כלבנון פירש התרגום יונתן וריחון כריח קטורת בוסמאי והפירוש הוא שבסמני הקטורת היה גם חלבנה שריחה רע שזה מרמז לפושעי ישראל (כמו שאמרו כריתות ו' ע"ב) ומכל מקום ביחוד היה נותן ריח טוב שכל כך היה ריחו חזק עד שאמרו (יומא ל"ט ע"ב) עוים שביריחו היו מתעששות מריח הקטורת נשים שביריחו אינן צריכות להתבשם וכו' כלה שבירושלים אינה צריכה להתבשם מריח הקטורת וכו' הלכתי לשילה והרחתי ריח קטורת מבין כותליה. וזה שאמרו בגמרא שאף הרשעים גמורים עתידין שיתנו ריח כלבנון וכקטורת. ועוד פירש רש"י על וריח לו כלבנון כבית מקדשא והוא על פי שאמרו בגמרא (יומא שם) למה נקרא שמו לבנון שמלכין עונותיהם של ישראל והוא כמו שנאמר אם יה' חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, היינו שיהיו נעשה כזכיות. וביומא (פ"ו ע"ב) הקשה המהרש"א ז"ל איך חוטא נשכר ותירץ על ידי מעשים טובים שיעשה אחר כך מי ששב מאהבה ומדייק מדכתיב ועשה משפט וצדקה. ומפירוש רש"י נראה ממה שכתב עליהם הוא יחיה על כל מה שעשה ואף על העבירות שהעבירות בעצמם יעשו זכיות ולפירוש מהרש"א ז"ל קשה לכאורה מר"א בן דורדיא (ע"ז י"ז). ששם לא עשה אחר כך שום מצות כמו שאמר געה בבכיה עד שיצאה נשמתו ומכל מקום יצאה בת קול שהוא מזומן לחיי העולם הבא ואמר רבי על זה יש קונה עולמו בשעה אחת. אך שם יש לומר דהפירוש הוא דקונה עולמו שלו, דהיינו שזה היה עסקו בעולמו להורות מצות תשובה וזה היה העולם שלו. מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם עומדים מפני שבעלי תשובה מגיעים עד שער הנ' שהוא הדעת פנימיות מכתר עליון. והמהרש"א (דיומא הנ"ל) פירוש הגמרא זו גם כן על ידי מצות שעושה הבעל תשובה ולדברנו קאי על שער הנ' שהוא לבעלי תשובה שיהיה נעשה כזכיות ממש והוא על ידי שמתגלה הידיעה שצפה השם יתברך מקודם במעשיהן של רשעים וכאמור ועל ידי זה נעשה מהכל טוב מאוד.